

Eduskunnan talousvaliokunta

TaV@eduskunta.fi

Viite: HE 209/2022 vp / Talousvaliokunnan lausuntopyyntö 2.11.2022

Lakeuden Etappi Oy:n lausunto HE 209/2022 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

145 a § Sidos- ja hankintayksiköitä koskevat erityiset säännökset

Lakeuden Etappi Oy pitää välttämättömänä, että kunnallisia jätelaitoksia koskevan sidosyksiköiden ulosmyyntiraja pysytetään 10 prosenttiin hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti. Lakeuden Etappi muistuttaa, että EU:n laajuisesti yleinen ulosmyyntiraja sidosyksiköille on hankintadirektiivin sallimat 20 prosenttia, josta poikkeavat ainoastaan Suomi ja Puola, myös jätehuollon osalta. EU:n jäsenmaissa on tunnistettu julkisten toimijoiden rajatun markkinoilla toimimisen tarpeellisuus, joka jätealalla realisoituu etenkin **jätteenkäsittelykapasiteetin turvaamisella kaikissa tilanteissa kaiken tyyppisille jätteille, sekä kapasiteetin tehokkaana käyttönä**. Etenkin alueilla, joilla ei ole kaikille jätteille saatavilla yksityistä käsittelykapasiteettia, kunnallisen jätelaitoksen markkinaehtoinen toiminta tukee paikallisten yritysten elinvoimaa varmistamalla jätteenkäsittelyn kohtuullisin etäisyyksin ja kustannuksin.

Jätteenkäsittelyn investoinnit, kuten muutkin investoinnit, edellyttävät toimintaympäristön ennakoitavuutta ja lainsäädäntökehikon vakautta. Lisäksi jätteenkäsittelyn investoinnit (sekä uuden kapasiteetin luominen mutta etenkin kapasiteetin ylläpitoon kohdistuvat investoinnit) ovat alueellisesti tärkeitä sekä jätehuoltovastuiden toteuttamiseksi että käsittelykapasiteetin varmistamiseksi muun muuassa paikallisille yrityksille. Tämän vuoksi toiminnan pitkäjänteistä suunnittelua on tuettava pysyttämällä ulosmyyntiraja vähintään 10 prosentissa. Mikäli päätöstä ulosmyyntirajan pysyttämisestä 10 prosenttiin lykätään useilla vuosilla, on jätelaitosten sopeutettava toimintaansa mahdolliseen 5 prosentin ulosmyyntirajaan jo hyvissä ajoin, sillä ne eivät voi riskeerata ulosmyyntirajan ylittämisestä seuraavaa sidosyksikköaseman menettämistä. Päätöksen lykkääminen efektiivisesti tarkoittaisi siis ulosmyyntirajan laskemista jo nyt, ja heikentäisi toimintaympäristön ennakoitavuutta merkittävästi. Ulosmyyntirajapäätöksen lykkääminen

riskeeraisi jätteenkäsittelykapasiteetin ylläpitoon kohdistuvien investointien suunnittelun ja voi johtaa korjausvelan syntymiseen.

Lakeuden Etappi katsoo, että 10 prosentin ulosmyyntiraja on minimiraja, jolla jätteenkäsittelyjärjestelmän toimivuus kaikissa tilanteissa voidaan turvata. Ulosmyyntirajalla on suora yhteys jätteenkäsittelyjärjestelmän joustavuuteen ja sopeutuvuuteen, ja Lakeuden Etappi painottaa, että alhaisempi ulosmyyntiraja johtaisi tilanteeseen, jossa jätteenkäsittelyjärjestelmän joustavuus ja sopeutuvuus poikkeustilanteisiin ja muutoksiin käytännössä katoaisi. Lakeuden Etappi katsoo, että jätealan ulosmyyntirajan nostoa yli kymmenen prosentin on arvioitava lähitulevaisuudessa tarkemmin etenkin jätteenkäsittelykapasiteetin turvaamisen ja huoltovarmuuden edistämisen näkökulmasta, joiden merkitys on viime aikoina korostunut ja konkretisoitunut. Vain ulosmyynnillä voidaan varmistaa jätehuollon palvelujen saatavuus koko valtakunnan alueella kaikille toimijoille kaikissa tilanteissa sekä kunnan viimesijaisen vastuun toteutettavuus.

Esityksen vaikutustenarvioinnissa sidosyksikkösääntelyn osalta nojaututaan suurelta osin KKV:n tuottamaan selvitykseen, joka keskittyy ulosmyyntirajan vaikutusten arviointiin kilpailuneutraliteetin näkökulmasta, mutta sen sijaan **ulosmyyntirajan vaikutuksia jätehuoltojärjestelmän toimivuuteen, terveysturvallisuuden varmistamiseen, ympäristönsuojelun tason säilymiseen, kiertotalouden edistämiseen ja huoltovarmuuden turvaamiseen ei ole selvityksessä lainkaan arvioitu.**

Esityksen mukaan:

"[E]sityksen suorat vaikutukset jäisivät melko pieniksi. Epäsuorien vaikutusten arviointi todetaan vaikeaksi, mutta epäsuorien vaikutusten arvioidaan olevan kuitenkin suoria suurempia. Sidosyksiköiden ulosmyyntirajalla pyritään turvaamaan kilpailuneutraliteettia, eli tässä yhteydessä mahdollisimman tasapuolista kilpailuasetelmaa yksityisten jäteyhtiöiden ja kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden välillä. Jätealaa koskevan erityissääntelyn ja yleisestä poikkeavan ulosmyyntirajan on tarkoitus osaltaan edistää kiertotaloutta. Tutkimuksen mukaan vaikuttaa selvältä, että ulosmyyntirajan sääntelyllä ei voida merkittävässä määrin vaikuttaa kummankaan tavoitteen saavuttamiseen. Kyseisen tutkimuksen ja toisen KKV:n tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, vaikuttaisiko sidosyksiköiden ulosmyyntirajan nostaminen keskimäärin kilpailuun myönteisesti vai haitallisesti."

Selvityksen mukaan yksistään ulosmyyntirajalla ei ole keskeistä vaikutusta kilpailuneutraliteetin toteutumiseen. Lisäksi esitetyn ulosmyyntirajan aluetason vaikutukset kilpailuneutraliteettiin mitä todennäköisimmin tulevat vaihtelevaan alueittain, riippuen muun muassa alueen yksityisen ja julkisen sektorin jätehuoltopalvelutarjonnasta, saatavilla olevasta ympäristöluvitetusta jätteenkäsittelykapasiteetista sekä jätehuoltopalveluja käyttävien yritysten koosta, tarpeista ja toimintatavoista. **Näitä alueellisia vaikutuksia ei tunneta.** Sidosyksiköiden ulosmyyntirajan

alueellisten vaikutusten arviointi vaatisi alueittain toteutettavia lisäselvityksiä. Lakeuden Etappi katsoo tilanteen puutteelliseksi, sillä **aluetason vaikutusten syvälinen ymmärtäminen on olennaista vaikutusten ymmärtämiseksi valtakunnallisella tasolla**. Kuntien jätelaitosten jätteenkäsittelyinvestointien merkitys korostuu erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella, jossa jätevirrat ovat pienemmät ja keskitettyjen investointien merkitys kasvaa. Esimerkiksi Lakeuden Etapin toimialueella toimii pieniä ja keskisuuria jätealan toimijoita, jotka ovat joko osittain tai kokonaan riippuvaisia Lakeuden Etapin investoimasta jätteenkäsittelykapasiteetista. Näillä toimijoilla ei ole halua viedä jätevirtojaan materiaalitoriin, sillä se voi aiheuttaa niiden siirtymisen kilpailijoiden haltuun. Markkinaehtoisien palvelun tarve tulee kasvamaan vuoden 2022 jälkeen, kun siirtymäaikana tehdyt TSV-sopimukset päättyvät.

Lakeuden Etappi katsoo, että mikäli ulosmyyntiraja ei itsessään ole kriittinen kilpailuneutraliteetin toteutumisen kannalta, olisi tulevaisuudessa tarkasteltava, mikäli esitettyä korkeampi ulosmyyntiraja edistäisi jäte- ja ympäristölainsäädännön tavoitteiden toteutumista, joita listataan jätelain 1 §:ssa: *kiertotalous ja luonnonvarojen käytön kestävyys, jätteen määrän ja haitallisuuden vähentäminen, jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvan vaaran ja haitan terveydelle ja ympäristölle ehkäiseminen, ja jätehuollon toiminnan varmistaminen*. Lisäksi vaikutukset ympäristönsuojelulain 1 §:ssa lueteltujen tavoitteiden toteutumiselle olisi arvioitava. **Näitä näkökohtia ei Lakeuden Etapin näkemyksen mukaan ole esityksessä juurikaan käsitelty, vaikka ne ovat olennaisen tärkeitä jätehuoltojärjestelmän kokonaisuuden kannalta**. Kunnallisen käsittelykapasiteetin käytön rajoittaminen aiheuttaa kuljetuksista aiheutuvien päästöjen lisääntymisen ja toisaalta pitkien kuljetusmatkojen aiheuttama kustannusten nousu voi johtaa jätteiden omatoimiseen hävittämiseen.

Erityisesti olisi toivottavaa, että vaikutusten arvioinnissa tarkasteltaisiin laajemmin myös sitä, miten eri sidosryhmien ulosmyyntirajat, kuten 20 % tai 10 %, vaikuttavat lyhyellä ja pitkällä aikavälillä **ympäristönsuojelun tasoon poikkeustapauksetkin huomioiden, jätteenkäsittelykapasiteetin saatavuuteen sekä läheisyysperiaatteen toteutumiseen**. Kiertotalouden ja kierrätyksen edistäminen on tärkeää, mutta jätehuollon, joka on yksi kriittisistä infrastruktuuripalveluista, tulee toimia häiriöttä ja ympäristöturvallisesti kaikissa tilanteissa ja koko Suomen alueella. Tätä näkökulmaa ei esityksessä ole arvioitu.

Lakeuden Etappi katsoo, että 5 % ulosmyyntiraja, joka tulisi voimaan 2030 alkaen mikäli esitys jäisi toteutumatta, **rajoittaisi merkittävästi kaikkien jätealan toimijoiden mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää kaikissa tilanteissa kustannustehokkaasti toimivaa jätehuoltojärjestelmää, mukaan lukien jätteenkäsittelykapasiteettia**. Lisäksi tämä vaikuttaisi merkittävästi jätehuoltopalveluita tarvitsevien tahojen toimintaan palvelujen saatavuuden heikkenemisenä ja kasvavana epävarmuutena. Näistä syistä Lakeuden Etappi myös katsoo, että tämän seurauksena olisi myös kansantaloudellisia haittoja ja tehottomuutta, johtuen esityksessä mainituistakin seikoista: **jätelaitokset eivät muun muassa enää voisi myydä satunnaisesti vapaana olevaa**

jäte käsittelykapasiteettiaan sitä tarvitseville tahoille, mukaan lukien yksityisille yrityksille. Yksityisen kilpailun puute joillain alueilla aiheuttaisi jätehuollon keskittymistä pienelle toimijajoukolle, ja mielessä on myös pidettävä pienten jätealan yritysten tarve kunnallisten jätelaitosten ylläpitämille käsittelypalveluille. Tämä kasvattaisi myös alueellista epätasa-arvoisuutta jätehuollon palvelujen saatavuuden osalta. **On muistettava, että toimiva jätehuolto osaltaan toteuttaa perustuslain mukaista ympäristöperusoikeutta.**

32 a § Yhdyskuntajätehuollon järjestäminen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen yhteydessä

Lakeuden Etappi pitää esityksessä ehdotettua siirtymäaikaa ehdottoman tarpeellisena, jotta hyvinvointialueiden jätehuolto ja terveydenhuollon jätteiden terveysturvallinen käsittely voitaisiin varmistaa, kun hyvinvointialueiden toiminta alkaa vuoden 2023 alussa. Terveydenhuollon jätehuollon järjestäminen on vaativa prosessi, jonka suunnittelu ja läpivienti vaatii huomattavasti aikaa. Kaikilla tai lähes kaikilla hyvinvointialueilla tämä prosessi on vielä kesken. Jollei siirtymäaikaa säädetä, mitä todennäköisimmin hyvinvointialueiden jätehuolto putoaisi 2023 alussa tyhjän päälle.

Kuten esityksessäkin todetaan, jätteenhuollon kilpailutukset olisi käytännössä jo pitänyt aloittaa hyvinvointialueilla, mihin suurimmassa osassa hyvinvointialueita ei ole ehditty varautua. Kilpailutusten läpivienti jätehuollossa käytännössä edellyttää vähintään kuusi kuukautta kestävästä prosessista. Lisäksi kuten esityksessä on mainittu, jätteiden erilliskeräysvaatimusten voimaantuloajat lisäävät oman haasteensa hyvinvointialueiden jätehuollon lainmukaiselle järjestämiselle.

Lisäksi tulee vielä huomioida, että kuntien jätelaitosten jätteenkuljetussopimukset urakoitsijoiden kanssa tehdään useimmiten 3–5 vuoden ajaksi. Ilman siirtymäaikaa useilla alueilla moni jätteenkuljetusurakka pienenee oleellisesti, **joka tarkoittaisi sekä haittoja jätteenkuljetusyrityksille että sopimusrikkomuksia kunnallisille jätelaitoksille.** On huomioitava, että SOTE-uudistuksen edistymistä on ollut erittäin vaikeaa ennakoita (tämän voi huomata esimerkiksi HE 195/2017:sta, jossa ei otettu huomioon mahdollisuutta SOTE-uudistuksen viivästymisestä useilla vuosilla).

Huomioon tulee myös ottaa se, että useampi eri jätelaitos voi huolehtia saman hyvinvointialueen eri kunnissa sijaitsevien toimipisteiden yhdyskuntajätehuollosta. Sen vuoksi siirtymäajan aikana mahdollisesti tapahtuva hyvinvointialueen irtautuminen kunnallisesta jätehuollosta tarkoittaa toiminnan uudelleenjärjestämistä vaativia toimia useiden eri jätelaitosten alueella. Katsomme, että ehdotus tarkoittaa käytännössä joustavaa yhdestä kolmeen vuotta pitkää portaittaista siirtymäaikaa, mikä huomioi myös kunnallisen jätehuollon asiakasnäkökulman erittäin hyvin.

Yhteenveto

Lopuksi Lakeuden Etappi haluaa nostaa esiin varautumista ja huoltovarmuutta koskevat teemat. Terveysthuollossa, mutta myös monella muulla yhteiskunnan alalla, tarvittavan jätehuollon toiminta normaali- ja poikkeustilanteissa on kriittistä, ja lainsäätäjän on aina pyrittävä varmistamaan, että tarvittava jätteen käsittelykapasiteetti on turvattu. Esityksen kontekstissa tämä korostuu terveysthuollon jätteen kohdalla, ottaen huomioon niiden erityisen laadun. **Lakeuden Etapin näkemyksen mukaan jätehuoltojärjestelmän tärkeyttä kriittisenä toimialana ei ole kansallisella tasolla hahmotettu ja huomioitu sen vaatimalla laajuudella, ja toivoo että riittävän jätehuoltokapasiteetin ylläpito ja turvaaminen koko maan alueella ja kaikissa tilanteissa nousisi mahdollisimman pian keskiöön arvioitaessa jätelainsäädäntöä sekä sen muutostarpeita.**

